

Sekretars P. Juraševskis:
„Pārgrozījums agrārās reformas likuma 1. d. 3. p. d. punkta papildinājumos un pārgrozījumos.“

Priekšsēdētājs P. Kalniņš: Vārdu neviens nevēlas? Nobalsošanā nāk virsraksts. Lūdzu pacelties tos, kas būtu pret virsraksta pieņemšanu. Tādu nav. Kas atturas? Nav. Virsraksts vienbalsīgi pieņemts. Lūdzu nolasīt likuma tekstu.

Sekretars P. Juraševskis:
„Agrārās reformas likuma 1. d. 3. p. d. punkta papildinājumu un pārgrozījumu (Lūk. kr. 1926. g. 75.) 2. nodalījuma tekstu atvietot ar sekošu:

2) uz šī likuma pamata apmaināmo pilsētas zemju nomniekiem, kuri vēlas zemi iegūt īpašumā vai dzimtsnomā, jāiesniedz līdz 1926. gada 1. decembrim attiecīgs pieprasījums pilsētas valdei, kuŗa ne vēlāk par 1927. gada 28. februāri lietu skata cauri un pieprasījumu, kopā ar atsauksmi par savu piekrišanu vai nepiekrīšanu zemes apmaiņai, piesūta centralai zemes ierīcības komitejai izlemšanai.“

Priekšsēdētājs P. Kalniņš: Pie tā ienācis vēl no referenta sekošs papildinājums, kuŗu lūdzu nolasīt.

Sekretars P. Juraševskis:

„Piezīme: Šini nodalījumā paredzētie pieprasījumi, kuŗi iesniegti pirms šī likuma spēkā nākšanas dienas, uzskatāmi par laikā iesniegtiem.

A. Alberings.“

Priekšsēdētājs P. Kalniņš: Nobalsošanā nāk likuma teksts līdz ar referenta iesniegto piezīmi. Lūdzu pacelties tos, kas būtu pret komisijas tekstu līdz ar referenta iesniegto piezīmi. Tādu nav. Kas atturas? Nav. Likuma teksts līdz ar piezīmi vienbalsīgi pieņemts. Nobalsošanā nāk likums visā visumā. Lūdzu pacelties tos, kas būtu pret likuma pieņemšanu visā visumā. Tādu nav. Kas atturas? Nav. Likums visā visumā vienbalsīgi pieņemts. Redakcijas komisijas ziņojums būs nākošā sēdē.

Mēs pārejam uz 5. dienas kārtības punktu — parlamentāriskās izmeklēšanas komisijas ziņojums Saeimai par laikrakstu „Socialdemokrats“, „Brīvā Zeme“, „Zemgales Balss“ un „Latvijas Sargs“ redakciju spridzināšanas lietas izmeklēšanas gaitu. Vārds referentam Petrevicam.

Referents A. Petrevics: Augsti godātie deputāti kung! Saeima savā šī gada 26. marta sēdē iecēla parlamentārisku izmeklēšanas komisiju, pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 26. pantu, kuŗa lai izmeklētu laikrakstu „Socialdemokrats“, „Brīvā Zeme“, „Zemgales Balss“ un „Latvijas Sargs“ redakciju spridzināšanas lietu. Stājoties pie darba, komisija vispirms iepazīnās ar lietas gaitu pēc tiesu palatas prokurora kunga ziņojuma un noklaušinot arī attiecīgos politiskās pārvaldes ierēdņus. Iepazīstoties ar tiesu palatas prokurora ziņojumu un arī ar materialiem no politiskās pārvaldes, komisija nāca pie vienbalsīga slēdziena, ka šini lietā pret izmeklēšanu nekādus iebildumus nevar celt. Attiecībā uz lietas gaitas vadīšanu noskaidrojās, ka jau no paša sākuma, no pašas pirmās dienas izmeklēšanas vadība atradusēs tiesu palatas prokurora kunga tiešā uzraudzībā. Tāpat, kā jau minēju, nekādus iebildumus komisija nevar celt arī pret politiskās pārvaldes rīcību šini lietā. Komisija atrada, ka abas šīs iestādes, kā tiesas izmeklēšanas iestādes, tā arī politiskās pārvaldes ierēdņi, bija darījuši visu, kas stāv viņu spēkos, lai lietu noskaidrotu. Komisijas vienbalsīgais lēmums, kuŗu man tas gods celt augstam namam priekšā, skan: „Saeimas 1926. gada 26. marta plenarsēdē ieceltā parlamentāriskā izmeklēšanas komisija, iepazīnusēs ar laikrakstu „Socialdemokrats“, „Brīvā Zeme“, „Zemgales Balss“ un „Latvijas Sargs“ redakciju spridzināšanas lietas izmeklēšanas gaitu, atzīst, ka lietas izmeklēšanas vadībā nav konstatētas nepareizības vai nepilnības.“

Priekšsēdētājs P. Kalniņš: Pie šī ziņojuma vārds deputatam Bergam.

A. Bergs (nacionālā apvienība): Augsti godātie deputāti kung! Sevišķās parlamentāriskās izmeklēšanas komisijas ziņojums bij visai īss un lakonisks. Ari tie paskaidrojumi, kuŗus komisijas vārdā deva referenta kungs, bij visai īsi un lakoniski. Tomēr, man liekas, ja viņus ierindo notikumu gaitā un ņem vērā, kā lieta norisinājusēs, tad arī šis īsais ziņojums saka diezgan daudz un runā diezgan skaidru valodu. Pie šīs skaidrās valodas atļaujiet man visā īsumā ar dažiem aizrādījumiem apstāties. Es domāju, mēs visi būsim vienis prātis, ka tik ārkārtīgs līdzeklis kā parlamentāriskā izmeklēšanas komisija, ir jālieto tikai ļoti nopietnos un svarīgos atgadījumos, kad parlamentu tiešām var interesēt kaut kas svarīgs, kad noticis kaut kas visas valsts mērogā, visas valsts apjomā, kas var aizskārt visas valsts intereses, tā kā jāiejaucas pašam parlamentam, lai nenofiktu kaut kas slikts un draudošs. Citādi šādas komisijas nozīmi nemaz nevar saprast, jo parasti izmeklēšanai parlamentam vai viņa komisija ir ļoti nederīgs, ļoti smags aparats. Tā mēs skatījāties uz lietu tad, kad socialdemokrātiskā frakcija ar vajadzīgiem parakstiem pieprasīja izmeklēšanu redakciju spridzināšanas lietās. Mēs domājām, ka mums cels priekšā tiešām ļoti svarīgus dokumentāriskus aprādījumus un pierādījumus, ka tiešām kārtīgā tiesas izmeklēšanā ir notikušas ārkārtīgas nepareizības. Tagad uz to dabūjām atbildi, ka nekas tamlīdzīgs nav noticis, ka viss ir kārtībā. Jūs, varbūt, teiksat, ka tikai to jūs esat gribējuši dabūt zināt, gribējuši tikai pārliecināties, vai tas tiešām tā ir. Tas, kung, tomēr tā nav. Jūs gribējāt kaut ko citu. Varbūt jūs atceraties runu, ko teica Rudevica kungs jūsu frakcijas vārdā, motivēdams viņas pieprasījumu pēc ārkārtējas komisijas. Ja nemandos, viņš to turēja šī gada 26. martā. Ko toreiz teica Rudevica kungs? Viņš motivēja iesniegumu šādi: „Mēs esam spiesti to iesniegt tāpēc, ka pēc tiem datiem — tā tad ir rokā jau noteikti dati —, „kādi mums ienākuši“ — tā tad ir kaut kas noteikts, noteikti dati —, „nevar būt nekādas uzticības tai izmeklēšanai kā viņa pašreiz ievadīta“. Savā motivācijā viņš vaino Rīgas apgabaltiesas prokuroru — tagad bijušo prokuroru — Vichmani, kuŗš esot pavisam neciešams un vadot šo izmeklēšanu pavisam neciešami: „cik liela var būt uzticība uz prokuroru Vichmaņa kungu, kuŗš šini gadījumā ir tas pārraugis, kuŗš var iespaidot izmeklēšanu politiskās lietās. (J. Višņa no vietas: Viņš jau terorizē izmeklēšanas tiesnesi!)“ Varam sagaidīt, ka viņš var iespaidot arī izmeklēšanu, kas zīmējas uz redakciju, spridzināšanām.“ Vārdu sakot, prokuroram pārmet ļoti smagu amata noziegumu, par kuŗu viņš, bez šaubām, būtu jāsauc pie atbildības. Tad tālāk: „Mums nevar būt ne mazākās uzticības uz to izmeklēšanu, kuŗa notiek šī prokurora uzraudzībā. Pagaidām izņemsim, vismaz, paralizēsim to tendenci, kuŗa pie viņa valda — notušet un aplēpt acumirkli zem viņa uzraudzības nodoto redakciju spridzināšanu lietu u. t. t.“ Jūs redzat, kung, ka te ir vesels apsūdzības raksts speciāli pret bijušo prokuroru Vichmani, izmeklēšanas kārtību un vispārī pret visām mūsu tiesu iestādēm. Un kas no visa tā iznācis? Itin nekas! Pat ne uz to pusi! Vichmanis nav bijis tas, kas vadījis šo lietu. Viņš pie šīs lietas nav ne pirksta klāt pelicis, un tā tad arī nekādu iespaidu nav varējis darīt. Tā tad viss tas, ko jūs šeit cēlat priekšā, visas tās it kā nopietnās ziņas ir izzudušas, it nekas nav. Lielākā frakcija Saeimā nāk it kā ar nopietnu jautājumu, iekustina lielo aparatu, bet iznāk, ka šīs nopietnās ziņas nav ne uz ko dibinātas, izrādās, ka visas šīs ziņas, es negribētu teikt, no gaisa grābtas, bet katrā ziņā ir ņemtas no nenopietniem avo-

tiem. Mēs komisijā par Vichmaņa kungu arī painteresejamies plašāki un prasījām Višņas kungam, kā petīciju komisijas priekšsēdētājam, lai sniedz mums materialus, kādī it kā petīciju komisijai būtu par Vichmaņa kungu. Višņas kungs, kurš šeit vēl tagad nopietni apgalvoja, ka tādi materiali esot par Vichmaņa kungu, izmeklēšanas komisijā bija kā uz mutes sistis un nezināja nevienu faktu pievest, kur prokurors Vichmanis būtu terorizējis izmeklēšanas tiesnešus. Komisijas loceklis Kvellbergs, gluži objektīvi pateica, ka politiskās nokrāsas Vichmaņa kunga darbībai bez šaubām nav. Vispār pret Vichmaņa kungu esot iesniegta tikai viena sūdzība no Valkas apriņķa uz 6 lapas pusēm. Bet arī par šo sūdzību nevarot teikt, cik tā ir dibināta un cik tā nav dibināta. Tā tad Vichmaņa kungs nav vainojams, jo viņš visā šinī lietā nav ne pirkstu pakustinājis. (Sauciens pa kreisi: „Vichmaņa aizstāvis!”) Nevis aizstāvis, bet aprādītājs, ka viss tas, ko jūs celāt priekšā, dibināts uz smiltīm un ka visam tam nav nekāda satūra un nozīmes. Bez šaubām, jūsu paņēmieni nav bez zināmas sistemes un bez zināma nolūka. Šāda jūsu rīcība jau ir palikusi par parašu, jo ne vienreiz vien jūs no šī augstā katedra pematies apstrādāt atsevišķas personas. Mēs taču visi atceramies Bruno Kalniņa runu, kurā viņš ņēmās apstrādāt veselu rindu valsts darbinieku, kuri te nebija klāt un nevarēja sevi aizstāvēties. Tie, kuri bija klāt, protestēja. Tie, kas bija klāt, kad jūs te runājāt, jau toreiz mēģināja faktiski lietā stāvokli apgaismot, tie mēģināja aizrādīt, ar cik nepārbaudītiem materialiem jūs šeit nākat. Tagad, pirmā no visām jūsu apsūdzībām ir objektīvi izmeklēta un mēs redzam rezultātus, kuri līdzinās gluži nullei. Bet sekas šādam paņēmienam ir tās, ka jūs ierēdņus un pilsoņus terorizējat. Viņi baidās no tādiem paņēmieniem un sakāt, godātie deputatu kungi, kuram gan būs patīkami, ka viņu no šī katedra apstrādā. Katrs no tā baidās un tā katrs ierēdnis jūtas terorizēts, viņš nolisgs labāk bezdarbībā, kurā neko nedara, lai tikai neizsauktu jūsu uzmanību. Vārdu sakot, tas ir viens no jūsu paņēmieniem, kā terorizēt, kā iespaidot ierēdņus, lai arī vēlāk izrādās, ka ne par ko. Turklāt, ierēdnim par to, ka viņu šē aizskar, nav nekāda gandarījuma. Deputātiem netiek klāt, pie tiesas nevar tikt. Tāpēc katrs pilsonis tikai sargājas, ka viņam pārmetumus netaisītu, jo viņš zin, ka pie tiesas viņam nav iespējams griezties, un ja avīzēs parādās uzbrukumi, arī tos viņš nevar atspēkot. Un ja tomēr izdodas lietu noskaidrot, kā šinī gadījumā, tad tikai pēc 6 mēnešiem, tad arī tas nav nekāds gandarījums, nekāds glābiņš. Mēs redzam, kādas sekas ir šādi mūsu ierēdņu terorizēšanai un šādi mūsu valsts aparata apstrādāšanai. Vichmaņa kungam šīs sekas ir gluži kļūmīgas, viņš Rīgas apgabaltiesas prokurors vairs nav. Dienu priekš tam, kad parādījās Saeimas dienas kārtībā šis ziņojums, tieslietu ministrs atrada par vajadzīgu prokuroru pārceļt uz Liepāju, kas, bez šaubām, ir degradējums. Es nezinu, cik tas ir lietišķi, cik ir lietišķu iemeslu šādi pārceļšanai, bet man jānāk pie tā izskaidrojuma, ka ministra kungs diez vai nebūs vadījis no jūsu iespaidojumiem. Ministra kungs, jums gan vajadzēja nevis uzklausties kreisās puses apvainojumus, bet jums, kā ģenerālprokuroram vajadzēja aizstāvēt savus ierēdņus, kur pret viņiem tik nedibināti apvainojumi tiek celti, kā tas izrādījās šinī gadījumā. Mēs redzam, ka ģenerālprokurors tomēr tā nav rīkojies. Mēs zinām, ka labprāt neviens jurists neiet uz prokuratūru, zinām, ka mūsu prokurori nav labi nostādīti. Tāpēc jums vēl vairāk vajadzētu viņus aizstāvēt. Mēs turpretim redzam, ka ģenerālprokurors ar to nav rēķinājies. Izšķiroši, acīm redzot, ir bijuši citi iespaidi un viņš atradis par vajadzīgu pārceļt šo ierēdni prom no Rīgas, degradēt. Tā mēs, kungi, redzam, uz ko dibi-

nās jūsu pieprasījumi. Viņi dibinās ne uz ko citu, kā uz nepierādītām baumām, viņi dibinās uz smiltīm. Tas ir ļoti iepriecinoši, ka paši pirmā apsūdzība, kurū mēs komisijā objektīvā kārtā esam varējuši noskaidrot, ir izrādījies gluži bez pamatojuma. Man liekas, ka visi, kuriem vēl nāksies noklausīties no jums no šīs vietas tādus pārmetumus, varēs būt mierīgi, jo ir skaidrs, ka visi šie pārmetumi, tos pārbaudot, tāpat izgāzīsies pilnīgi cauri.

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš**: Vārds deputatam Rudevicam.

A. Rudevics (socialdemokrats): Deputatu kung! Arveds Berga kungs, acīm redzot, bij stādījis sev par nolūku pierādīt, ka socialdemokrati pieprasījuši parlamentaro izmeklēšanas komisiju bez kāda pamata. Viņš mēģina augstam namam radīt tādu ieskatu, ka vispār ierosinājums ir bijis vieglprātīgs, ka parlamentārisks izmeklēšanas komisijai nav nekādas nozīmes u. t. t. Es gribu dažos vārdos apstāties pie tā, vai tas tiešām tā ir. Kas zinējas uz notikumu svarīgumu, kurū dēļ mēs pieprasījām iecelt parlamentaro izmeklēšanas komisiju, tad nevar teikt, ka viņi būtu bijuši tik nesvarīgi, kur kādās 4 redakcijās, samērā neilgā laikā, tika izdarītas spridzināšanas. Arī attiecībā uz izmeklēšanu, pret kurū esot bijušas nepareizas aizdomas, es gribu aizrādīt, ka Berga kungs pats te konstatēja faktus — un tas arī bij redzams no izmeklēšanas komisijas ziņojuma —, ka spridzināšanas lietu izmeklēšanu uzraudzījis tiesu palatas prokurors un nevis Rīgas apgabaltiesas prokurors. Toreiz mēs vērsāmies pret Rīgas apgabaltiesas prokuroru Vichmaņa kungu, mēs nevarējām zināt, vai šī lieta nonāks pie tiesu palatas prokurora. Viņa varēja arī nonākt tiesu palatas prokurora pārraudzībā, un tāpēc Berga kungam nav nekāda pamata aizrādīt, ka pieprasījums pēc parlamentārisks izmeklēšanas komisijas ir bijis bez kāda pamata. Varbūt, ka izmeklēšanas komisijas iecelšana un mūsu uzstāšanās ir panākusi to, ka šīs lietas pārraudzība nodota tiesu palatas prokuroram un tas ir labi. Otrkārt, Berga kungs par katru cenu gribēja attaisnot bijušo Rīgas apgabaltiesas prokuroru Vichmaņa kungu. Tas ir tikpat nepateicīgs darbs kā pierādīt par nedibinātiem visus socialdemokrātu priekšlikumus un atklājumus. Vichmaņa kungs galu galā pārceļts no Rīgas apgabaltiesas uz Liepājas apgabaltiesu. Jautājums kāpēc? Vai tāpēc, ka viņš būtu visu te kārtīgi darijis? Arī tie fakti, uz kuriem aizrādīja Berga kungs, ka socialdemokrātu priekšstāvis šinī izmeklēšanas komisijā nesot nekādas ziņas sniedzis par Vichmani, nav pareizi. Man jākonstatē, ka viņš četros gadījumos norādīja uz nelikumīgu rīcību no Vichmaņa kunga puses, kur viņš izbeidzis lietas, kurās pēc likuma nebija izbeidzamas. Ja šīs lietas nav tālāk pārbaudītas, tad tā vismazāk ir tā ziņotāja vaina, kas tos faktus devis. Ziņots par to ir un, acīm redzot, tieslietu ministram bijuši kādi motīvi, lai izdarītu pārceļšanu. Mēs zinām, kāpēc pārceļt dažus ierēdņus, šī pārceļšana līdzinājas zināmā mērā viņu pazemināšanai. Berga kunga aizstāvēšana šinī gadījumā mērķi nesasniedza. Tad viņš aizrādīja, ka Bruno Kalniņš nācis ar atklājumiem, kuri izrādījušies par nedibinātiem. Jāprasa Berga kungam, lai viņš nak un pierada, ka visi šie atklājumi nav bijuši dibināti. Es atceros, ka laikraksts, kurū viņš parakstīja, pēc Bruno Kalniņa runas, kur tas ziņoja par kādiem 50 Latvijas pilsoņiem, kuri ieņēmuši tādu vai citādu vietu komunistu laikā un Krievijā komunistu dienestā un darbībā, tad Berga kunga organs pēc tam uzaicināja, lai tie pilsoņi, kuri ir apvainoti, sniedz materialus, ziņas un atsaukumus, bet es neesmu lasījis pēc tam „Latvī” nevienu atsaukumu, kurū būtu viens vai otrs no apvainotiem iesniedzis. Viens otrs nedrošs mēģinājums taisnoties ir bijis, bet visi 50 bija tādi, kuri nekādus atsaukumus

nav devuši. Tā tad Berga kungs nevar teikt, ka viss, kas ir runāts, ir nepamatots. Ja komisija ir konstatējusi, ka izmeklēšana ir bijusi kārtībā, tad jāsaka, ka mūsu nopelns, acīm redzot, būtu bijis tas, ka izmeklēšana ir bijusi kārtībā, jo tam, par kuŗu mēs visvairāk esam baidījušies, t. i. Vichmaņa kungam, šī lieta nav uzticēta.

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš**: Vārds deputatam Petrevicam.

A. Petrevics (socialdemokrāts): Augsti godātie deputatu kungi! No Berga kunga runas varēja dabūt iespaidu, ka parlamentāriskā izmeklēšanas komisija ir vajadzīga tikai tāpēc, lai pierādītu, ka ir kas nelikumīgi noticis u. t. t. Atļaujiet Jums, Berga kungs, aizrādīt, ka Jūs neesat pareizi iedziļinājušies mūsu Satversmes attiecīgā pantā, kur iet runa par sevišķas parlamentāriskas izmeklēšanas komisijas iecelšanu uz mazākuma prasības pamata. Redzāt, parlamenta vairākumam ir iespējams vienmēr dabūt noteiktas un autentiskas ziņas, vai panākt zināmas izmeklēšanas komisijas iecelšanu caur valdību. Parlamenta vairākuma rīcībā ir valdība un valdības aparāti. Valdība kuŗā katrā brīdī, kuŗā katrā laikā var iecelt attiecīgu komisiju, kas lietu izmeklē, ar vārdu sakot, parlamenta vairākuma uzticības orgāns ir valdība, un ja parlaments tam netic, viņš var prasīt, lai valdība spērt attiecīgus soļus, izdara izmeklēšanu u. t. t., u. t. t. Atsevišķi valdības orgāni var, ja parlamenta vairākumā rodas prasība, pieprasīt, lai ministrs attiecīgu izmeklēšanu izdara. Citādā stāvoklī ir parlamenta mazākumam, tam valdība un viņas ministri nav pietamī tani ziņā, ka ministrs var arī nespert nekādus soļus, iekams tas parlamentā nav izlemts. Un taisni tāpēc visās jaunlaiku satversmēs ir paredzēti panti, ka parlaments uz mazākuma pieprasījuma vien, ja to prasa 1/3, iecel parlamentāriskas izmeklēšanas komisijas. Tas nozīmē, ka arī mazākumam ir jādod tiesības, kur viņš to atrod par vajadzīgu, kontrolēt tās valdības darbību, kuŗa atbalstās uz parlamenta vairākuma. Šīs tiesības, kā jau teicu, ir paredzētas Satversmē un šīs ir parlamenta mazākuma kontroles tiesības par valdību. Tā šīs tiesības tiek saprastas un izmantotas. Tas nebūt nenozīmē, ka katrā ziņā mazākumam ir vajadzīgs jau pierādīt par kaut kādām nelikumībām vai ko tamlīdzīgu. Mazākumam ir jādod tikai iespēja pārliecināties. Ja mazākumam nav vajadzīgas uzticības, ja tām aprindām plaša sabiedrībā, kas stāv aiz mazākuma, nav kādā lietā uzticības pret valdību, tad mazākumam ir tiesība paskatīties un pārliecināties, vai tiešām ir darīts viss, ko no zināmās iestādes var sagaidīt. Un to tikai šīs parlamentāriskās izmeklēšanas komisijas arī dara. Ievērojot to, man liekas, ka Berga kunga uzstāšanās bija lieka. Mēs nebūt nedomājam izmantot savas tiesības iecelt parlamentāriskas izmeklēšanas komisijas uz Satversmes 26. panta pamata tikai tādos gadījumos, kad mums būtu noteikti pierādījumi un dati par kādām nelikumībām. Ja tas būtu tā, ja mums būtu pilnīgi noteikti un skaidri dati, tad jau mums nevajadzētu iecelt parlamentārisku izmeklēšanas komisiju un mēs varētu griezties tieši pie prokurora. Bet mums ir jādod iespēja pārliecināties gluži tāpat, kā valdības vairākuma partijām, katrā brīdī par valdības iestāžu darbību, lai varētu nākt pie noteikta slēdziena par lietas apstākļiem. Daudzos gadījumos mazākumam nav uzticības pret valdību un valdības iestādēm un tāpēc Satversmē ir nodrošināta iespēja pārliecināties caur parlamentārisko izmeklēšanas komisiju. Ja mēs nāktu kādā lietā ar pieprasījumu, tad jūs ar savu majoritāti to varētu noraidīt, pasakot, ka viss ir kārtībā. Tāpēc mums ir iespējams ieskaņties lietas apstākļos tikai caur parlamentārisko izmeklēšanas komisiju. Ja

arī izmeklēšanas rezultāts ir tāds kā šoreiz, kad nav atrastas nekādas nelikumības, tad tas nebūt vēl nenozīmē to, ka mazākumam nebūtu tiesības pieprasīt šādas izmeklēšanas komisijas iecelšanu. Mēs esam pārliecinājušies, ka šini lietā nekas nav nekārtībā, tāpat kā jūs esat pārliecināti par savu valdības koalīciju. Tāpēc mēs šīs tiesības izlietosim arī uz priekšu. Man liekas, Berga kunga runa bija lieka. Viņš negribēja saprast un nesaprata to konstitucionālo tiesību, kas paredzēta mazākumam kā mūsu, tā arī citu valstu konstitūcijās.

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš**: Pie vārda vairāk neviens nav pieteicies. Šis dienas kārtības punkts uzskatāms par izsmeltu.

Pārejam uz nākošo dienas kārtības punktu — parlamentāriskās izmeklēšanas komisijas ziņojums bij. valsts kontroles revidenta palīga A. Vitola lietā.

(Parlamentāriskās izmeklēšanas komisijas ziņojums bij. valsts kontroles revidenta palīga A. Vitola lietā.)

1926. gada 20. aprīlī Saeima uzdeva sevišķai izmeklēšanas komisijai „izmeklēt A. Vitola un citu valsts kontroles ierēdņu pieņemšanu un darbību valsts kontrolē”.

Izpildot šo uzdevumu, komisija pirmā kārtā noskaidroja ierēdņu pieņemšanas kārtību valsts kontrolē vispārīgi un A. Vitola pieņemšanu sevišķi. Šini ziņā nāk svarā Krievijas likumu kopojuma I. sēj. II. daļas V. grāmatas 950. p., pēc kuŗa valsts kontrolierim ir tiesības pieņemt valsts kontroles iestādēs 6. un 5. klases ierēdņus, sevišķu uzdevumu ierēdņus un visus valsts kontrolei piekaiņamus ierēdņus, bet valsts kontroles vietējās iestādēs — 7., 6. un 5. klases ierēdņus. Latvijas valsts pirmie noteikumi par valsts kontroli ir izdoti 1919. g. 15. septembrī (V. V. 44. n.), pēc kuŗu 26. p. „departamenta direktoriem, nodāju un apakšnodāju pārziņiem uzlikts par pienākumu: ... c) likt priekšā kandidātus uz brīvām vietām, kā arī izteikt domas par ierēdņu pieņemšanu un atļaušanu no dienesta, pleturoties pie vispārējiem noteikumiem”. Šo noteikumu vietā 1923. g. 2. augustā stājies likums par valsts kontroli (Lik. un vald. rīk. krāj. 1923. g. 102.), pēc kuŗa 11. p. revidentus un viņu palīgus un kanceļijas darbiniekus, pirmajiem līdzīgās kategorijās, iecel amatā valsts kontrolē, bet pārējos darbiniekus — departamentu un kanceļijas vadītāji.

A. Vitols pirmo lūgumrakstu par viņa pieņemšanu valsts kontrolē, ir iesniedzis valsts kontrolieram E. Ozoliņam 1921. gada 10. oktobrī, bet tas palicis bez sekām. Iesniedzot otru lūgumrakstu tā paša gada 10. decembrī, A. Vitols ir izlietojis F. Cielena vizitkarti (A. Vitola izteicieni pie izmeklēšanas tiesneša), pēc kam valsts kontrolē E. Ozoliņš A. Vitolu ir ieteicis departamenta direktoram Fr. Ozoliņam, ar kuŗa rezolūciju tas „ieskaņīts pagaidu amatā, skaitot no 13. decembra 1921. g., ar algu pēc X. kategorijas” (Fr. Ozoliņa rezolūcija uz A. Vitola lūgumraksta) 1922. g. 30. janvārī A. Vitols pieņemts par I. šķiras reģimierēdņu v. i. pēc X. kategorijas, 1922. gada 24. novembrī tas paaugstināts par kontroliera palīgu (IX. kategorijas), ar departamenta direktora Fr. Ozoliņa rezolūciju un 1924. g. 30. jūlijā uz sava tiešā priekšnieka Maikes priekšlikumu iecelts par revidenta palīgu (VIII. kateg.), par kādu arī bijis līdz 1926. gada 29. martam, kad pēc apcietināšanas atļauts uz civildienesta likuma 36. p. pamata (A. Vitola dienesta gaita). Salīdzinot A. Vitola pieņemšanu un dienesta gaitu ar attiecīgiem noteikumiem, komisija neatrod nekādas formēlas nepareizības vai noteikumu pārkāpumus, lai gan atkāpšanās no 1919. g. 15. septembra noteikumiem un parastās kārtības, liekas būt notikusi tani ziņā, ka nodaļas vadītājam nav prasīts par A. Vitola pieņemšanu (Fr. Ozoliņa pask. 10. V. 26.).

No lietderības viedokļa varētu celt iebildumus pret A. Vitola pieņemšanu izglītības trūkuma dēļ („mājas izglītība”) un agrāko darbību (amatnieks un kalkulators), kas arī parādījās viņa nespēja izlikt savas domas rakstiski (Fr. Ozoliņa pask. 10. V.), tā kā viņa tiešais priekšnieks Mieziņš pat līdzis viņu apmainīt pret citu darbinieku (12. V.). Arī A. Vitola pēdējais tiešais priekšnieks Markaņš „nevar teikt, ka tas būtu bijis sevišķi spējīgs darbinieks” (17. V.) un bij. departamenta priekšsēdētājs Fr. Ozoliņš taisa slēdzienu, ka „tagad gan Vitols netiktu pieņemts” (10. V.). Ka A. Vitols tomēr palicis valsts kontrolē, izskaidrojams ar to, ka viņš izrādījis zināmu centību un aktivitāti un bijis cilvēks ar iniciatīvu.

Par darbības iekārtu valsts kontrolē komisija noskaidroja, ka tā ir sadalīta pēc priekšmetiem „B” (būvniecības), „F” (finansu) un „M” (materiālu) sekcijā. A. Vitols no paša sākuma līdz beigām strādāja „F” sekcijā, pārzinādams no sākuma iekšlietu un tieslietu, bet vēlāk iekšlietu un tautas labklājības ministrijas budžetu. Šo budžetu iedalīšana A. Vitolam, acīm redzot, notikusi bez jebkāda nodoma aiz nejausības.

Sevišķu vērtību komisija piegrieza jautājumam par slepeno dokumentu glabāšanu valsts kontrolē. Šim ziņā jāšķir valsts budžeti, no kuriem slepeni ir kara ministrijas ārkārtīgo izdevumu budžeti, no citiem par slepeniem apzīmētiem dokumentiem. Pēdējos saņem sevišķu izdevumu ierēdnis Bērzziņš un ar departamenta priekšsēdētāja Kaminska rezolūciju nodod pret parakstu koleģijas locekļiem apstrādāšanai, no kuriem tos arī saņem atpakaļ un nodod kanceļijas glabāšanā, kur viņus novieto naudas skapī, kurā atslēgas atrodas pie kanceļijas pārvaldnieka Ceikala. Pa apstrādāšanas laiku slepenie dokumenti atrodas pie attiecīgiem ierēdņiem, kuri tos glabā savu galdu atvilktnēs (Kriķa paskaidrojums 17. V.), pie kam tagad vairāk slepeno rakstu iet uz „B” un „M” sekciju, bet agrāk — līdz šim gadam — uz „F” sekciju (Bērzziņš, 26. V.). No kanceļijas vajadzības gadījumā slepenos dokumentus izsniedza nodaļu vadītājiem un pēc viņu norādījumiem arī revidentiem (Bērzziņa paskaidr. 26. V.). Šādu kārtību pati valsts kontrole atzinusi par nepieciešamu un no pag. gada decembra ievēdusi noteikumu, ka slepenos dokumentus var dabūt tikai attiecīgais koleģijas loceklis uz departamenta priekšsēdētāja vai viņa biedra rakstisku pieprasījumu (Bērzziņa paskaidrojums 26. V.). Tapat valsts kontrole ir iegādājusies atsevišķu skapi slepeniem dokumentiem, kurā atslēga glabājas vienīgi pie sevišķu izdevumu ierēdņa Bērzziņa (turpat).

Par valsts budžetu, neizmērot arī kara ministrijas slepeno, t. i. ārkārtīgo izdevumu budžetu glabāšanu, valsts kontrolē līdz 1925. gada beigām nepastāvēja nekādi sevišķi noteikumi. Tos apstrādāja „M” sekcija, kur viņi atradās 6—7 mēnešus un pēc budžeta pieņemšanas Saeimā tos nodeva „F” sekcijai. No 1925. gada decembra slepenos budžetus sāka glabāt kanceļijas dzelzs skapī (Kriķas paskaidr. 17. V., Bērzziņa paskaidr. 26. V., Ceikala paskaidr. 26. V., Kaminska paskaidr. 26. V.). Lai gan A. Vitolam pēc viņa amata uzdevumiem nebija darīšanas ar slepeniem dokumentiem, izņemot vienīgi lietu par Anglijas un Amerikas parādu nokārtošanu, tomēr jāatzīst, ka pie agrākās glabāšanas kārtības tas faktiski varēja tikt pie slepeniem dokumentiem kā armijas apbruņošanas budžeta ar paskaidrojumiem.

Pieģriežoties jautājumam, vai A. Vitols ir spiegojis, komisijai šim ziņā neatlika nekādas šaubas. A. Vitols pēc paša liecības ir darbojies arod biedrībās, agrāk aktīvi, vēlāk pasīvi (A. Vitola atbildes uz anketu). A. Vitola darba biedri liecina par viņa ļoti kreisiem, kaut arī nenoteiktiem uzskatiem. Tas slavējis padomju iekārtu (Maikes paskaidr. 12. V., Mieža paskaidr. 12. V., Markava paskaidr. 17. V.). Kāds no viņa darba biedriem izteicies, ka A. Vitols tos gan laikam „liktu pie sienas”, ja Latvijā ienāktu komunisti (J. Vitola liecība pie izmeklēšanas tiesneša). Lielinieku okupācijas laikā Latvijā A. Vitols bijis fabrikas komisars. Tādā kārtā viņš piederēja pie tām grupām, kurās lielinieku aģenti pēc instrukcijas sev meklē līdzstrādniekus. Šiem netiešiem aizrādījumiem pievienojās attiecīgo iestāžu ziņas, ka A. Vitols labi pazīstams ar komunistu Lencmani, kurš vada Latvijas izspiegošanu. Tāpēc ļoti ticams liekas attiecīgo iestāžu slēdzieni, ka A. Vitols 1921. gadā ir ieradies Latvijā jau ar sevišķiem spiegošanas uzdevumiem, kurus arī izpildījis, saņemdam par to it ievērojamas naudas sumas. Liekas, ka vairākkārt A. Vitolam ir pārtrūkuši sakari ar citas valsts spiegošanas iestādēm, bet viņš tos atkal no jauna uzsācis, pie kam attiecīgās personas viņu pat izmeklējušas viņa, A. Vitola, dienesta vietā un starpnieku lomu, kā liekas, ir spēlējuši daži Tranzitbankas ierēdņi. Beidzot, A. Vitola atrašanās 26. martā kādas svešas valsts sūtņa automobiļi un viņa izturēšanās pie apcietināšanas neatstāj nekādas šaubas par viņa noziedzīgo darbību. Valsts kontroles vadošām personām aizdomas pret A. Vitolu nāca zināmas 1925. gada decembrī, bet viņu neatstādīnāja no darba uz attiecīgo iestāžu aizrādījuma, lai varētu novērot viņa noziedzīgo darbību.

Kādas ziņas A. Vitols nodevis svešas valsts aģentiem, komisija nenoskaidroja un arī neuzskata to par savu uzdevumu. A. Vitolam bija pietamī kara ministrijas slepenie budžeti ar paskaidrojumiem. Saeimas budžeta komisijas (arī slēgto) sēžu protokoli. Lai gan aizdomas pret A. Vitolu kontroles atbildīgiem darbiniekiem nāca zināmas pag. gada decembrī, A. Vitols tomēr vēl šī gada janvarī ir piedalījies Saeimas budžeta komisijas slēgtā sēdē, kurā pārunāja jautājumu par aizsargu izlietošanu mobilizācijas gadījumā (pulkveleitn. Rozenšteina paskaidr. 31. V. un politiskās pārvaldes priekšnieka Ozoliņa paskaidr. 31. V.).

Komisijai sevišķi jāatzīmē gadījums, ka A. Vitols uz savu galvu bez savas priekšniecības ziņas no bruņošanās pārvaldes ir izprasījis 2 slepenas akts, kuras paturējis pie sevis nedēļas divas un nav atdevis uz vairākkārtīgiem pieprasījumiem, tā kā akts A. Vitola prombūtnē beidzot bijusi jāpaņem no viņa skapja. Ir dibinātas aizdomas, ka A. Vitols no šīs akts nozadzis svarīgu oriģināldokumentu par armijas apbruņošanu.)

Referents — Breikšs. Lūdzu referentu sniegt ziņojumu.

Referents **J. Breikšs**: Augstais nams! Šī gada 20. aprīlī Saeima uzdeva sevišķai izmeklēšanas komisijai izmeklēt bijušā valsts kontroles darbinieka A. Vitola lietu. Komisijas ziņojums izdalīts Saeimas locekļiem, tāpēc pie tā satura neuzkavēšos. Atzīmēšu tikai, ka šim lietā noturētas 9 komisijas sēdes un nopratinātas 12 personas, un starpā divas personas divi reizes. Komisijas uzdevumā pie izdalītā ziņojuma 3 vietās man jāizrāda mazi korigējumi.

1) Ziņojuma pirmā lapas pusē teikts, ka A. Vitols izlietojis F. Cielēna vizitkarti. Šis izteiciens ievests ziņojumā uz Vitola liecības pamata pie izmeklēšanas tiesneša. Bijušais valsts kontrolers Fr. Ozoliņš, kurš bij izsaukts šim lietā par liecinieku, turpretim teica, ka Vitols tānī laikā izlietojis kādu vizitkarti kā rekomendāciju, bet kādu, to viņš neatceroties. Fr. Ozoliņš savā liecībā pastripoja to, ka Vitolu tānī laikā būtu varējuši pieņemt arī bez kaut kādām rekomendācijām, jo tānī laikā nav bijis nekādu konkurentu, kuri būtu varējuši sacensties ar Vitolu, sevišķi valodu ziņā.

2) Ziņojumā tānī pašā pirmā lapas pusē teikts, ka Vitols paaugstināts uz viņa tiešā priekšnieka Meikes priekšlikumu. Vārda „priekšlikumu” vietā drīzāk vajadzētu likt vārdu „ieteikumu”.

3) Sakarā ar otrā lapas pusē esošo izteicienu: „starpnieku lomu, kā liekas, ir spēlējuši daži Tranzitbankas ierēdņi” no Tranzitbankas darbiniekiem izmeklēšanas komisijai ienācis iesniegums, kurā viņi paskaidro, ka komisija nav noskaidrojusi un vēl neviens nav noskaidrojis tādu gadījumu. Tāpēc viņi protestē par nepamatotu apvainojumu un lūdz ievadīt šīs lietas izmeklēšanu. Paziņojumā ir vēl teikts, ka valsts kontrolei būtu iesniegta kāda naudas pārveduma pavēste, bet pārbaudot izrādījies, ka šī pavēste esot bijusi viitota. Komisija nolēma pazinot plenarā sēdē, ka šis izteiciens ievests uz politiskās pārvaldes un armijas komandiera štaba operatīvās daļas 3. nodaļas darbinieku liecību pamata. Viss šis ziņojums komisijā vienbalsīgi pieņemts.

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš**: Vārdu neviens pie šī ziņojuma nevēlas? Es uzskatu līdz ar to šo dienas kārtības punktu par izsmeltu.

Mēs pārejam uz nākošo dienas kārtības punktu — pārgrozījums likumā par pagastu pašvaldību. Referenti — P. Ulpe, Augusts Kalniņš un A. Valters. Lūdzu referentus sniegt ziņojumu. Vārds pašvaldības komisijas referentam Ulpem.

Referents **P. Ulpe**: Šim likuma grozījumam Saeimā un Saeimas komisijās ir diezgan gara vēsture. Saeimas apspriešanā viņš jau ir nācis vairākkārt, bet arvien ir nodots vēl kādai citai komisijai caurskatīt. Gala rezultāts ir tas, ka šis ierosinājums tagad ir skatīts cauri 3 komisijās, pašvaldības, budžeta un finansu komisijā. Pašvaldības komisijā pie šī ierosinājuma caurskatīšanas ir bijuši diezgan daudzi novirzieni un pilnīgi pretēji pēc savas būtības viens otram. Komisijā daļa locekļu aizstāvēja personas nodokļa gaļņu atcelšanu un bija daļa arī tādu, kas aizstāvēja tagadējā personas nodokļa piepaturēšanu tādos pat apmēros, kā līdz šim. Bija arī tādi locekļi komisijā, tā sauktie vidējā virziņa aizstāvji, kuri atzīst, ka šis nodoklis būtu samazināms, piemērojoties tagadējiem apstākļiem. Personās nodokļa ienākumi pagastu pašvaldībām ir mainījušies isā Latvijas pastāvēšanas laikā diezgan krasi. Isi pēc valsts nodibināšanās un pirmos tagadējo lauku pašvaldību pastāvēšanas gados personas nodoklis ir devis pagastiem caurmērā no visiem ienākumiem 7%. Tagad turpretim šis nodoklis pieaudzis no 7% līdz 29,8%, tā tad pieaugums nedaudzos gados procentuālā ziņā ir diezgan liels. Tas pats jāteic par absolūtiem skaitļiem. Pirmos gados, 1920., 1921. un 1922. gadā, augstākā norma personas nodoklim ir bijusi 48 rubļi vai